

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. Георги Лозанов

на конкурс, обявен от СУ „Свети Климент Охридски”, за доцент по професионалното направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (журналистика-телевизионни системи), публикуван в бр. 32 ат 22.04.2016 г. в Държавен вестник

В конкурса участва един кандидат – д-р Светлана Божилова, асистент във ФЖМК на СУ „Свети Климент Охридски”, катедра „Радио и телевизия”, с над 38 години трудов стаж по специалността и с годишна учебна натовареност от 68 часа лекции и 318 часа упражнения, според приложената справка. Заедно с това д-р Божилова е обществено разпозната като медиен експерт с активно участие в дебатите за състоянието на нашите медии през прехода и с международни контакти и изяви.

За да бъде оценен приносът ѝ като изследовател и преподавател обаче, тя трябва да бъде поставена в по-широк публичен контекст, където е обществено разпозната като медиен експерт с активно участие в дебата за състоянието на нашите медии през прехода и с международни контакти и изяви. От такава гледна точка за целите на настоящата рецензия се налага да изясня накратко сложносъставния дискуривен репертоар на медийната експертиза. По същността си тя е научна рефлексия върху медиите, но има обръщение не само в академичната среда, а и в самите медии, превръща ги, освен в свой изследователски обект и в своя трибуна и адресат (част от смисъла на такива текстове е да бъдат разбрани и да станат коректив в дейността на тези, за които се отнасят). Това изисква по-висока степен на комуникативност при правенето на наука, съчетаването на специализирани с популярни реторики; реализацията на медийния експерт като учен, изследователските му резултати, без да престават да принадлежат на науката, намират място и в не типично научни форми на комуникация, работят „на терен”. В такава перспектива учен и експерт не се разминават, но не са едно и също, доколкото експертът е учен, който се грижи за влиянието на науката и извън науката.

Медийната експертиза отваря академичната и медийната публичност една към друга, помага им да преодоляват честото си взаимно стигматизиране, което е особено важно при обучаването на журналисти – те трябва да пренесат знания от университета в медиите и континуитетът на собствените им професионални биографии, а и въобще качеството на професията, зависи от неконфликтността на този пренос.

И още нещо: двойната дискурсивна ориентация на медийната експертиза е предпоставка за адаптация на категориалното мислене към един бързо променящ се и лесно разпадащ се на несводими казуси изследователски предмет, какъвто са медиите; тя прави по-лесна аналитичната му артикулация, теоретичната му „видимост” и образователното му дисциплиниране.

Светлана Божилова има и собствен целенасочен опит в търсенето на пресечни точки между медийната и академичната публичност, доколкото през последните години в академичното пространство на ФЖМК за целите на образованието по журналистика ръководи проект за създаване на Национална университетска телевизия „Алма матер” като част от Европейска студентска телевизионна мрежа в партньорство със 17 университета от Европа (на този етап за четиригодишен период са реализирани 105 предавания в документалната поредица за изкуство и култура „Ателие”). Проектът фактически изминава „обратния път” на проникването на академични анализи за медиите в медиите, като дава възможност на медиата да влезе в университетска среда и така на свой ред осъществява, характерната за медийната експертиза, конвергенцията на двете публичности. От такава гледна точка той оправдано е представен от д-р Божилова сред постиженията ѝ в конкурса за заемането на академичната длъжност „доцент” (по телевизионни системи).

В така очертаните граници на медийната експертиза попадат и 29 материала (някои създадени в колектив, а други публикувани на български и на английски език), които д-р Божилова е подбрала от своите 62 научни публикации за участието си в конкурса. Те носят присъщата за този тип изследвания насоченост към практиката, стремеж да съдействат за развитието на телевизията у нас, според два емблематични за

експертната позиция на д-р Божилова и свързани помежду си, приоритета:

1. Налагането на европейски стандарти в телевизионната дейност в България, така че медиите, освен да повишат собственото си качество, да се превърнат и в мощен механизъм за евроинтеграцията ни (приоритетът беше особено актуален до приемането ни в ЕС, но съвсем не загуби значение и след това)
2. Защитата на тези стандарти с нормативно предписана и институционално укрепена регулация на електронните медии (д-р Божилова беше един от първите радетели в страната за специализиран медиен закон и за независим медиен регулатор).

Вторият приоритет обяснява защо тя предлага сред научните си публикации и такива, които са намерили място в бюлетина на медийния регулатор. Светлана Божилова беше негов член от квотата на президента в един начален период, когато взе пряко участие в експертното му осигуряване, в структурирането на функциите му и в изработването на публичния му език. Текстовете ѝ там през различни теми предлагат методики за оценка на телевизионното съдържание и програмната му организация при изпълнението на основните правомощия на регулатора (наречен тогава НСРТ) – лицензирането на радио- и телевизионни оператори в режим на конкурсни процедури и осъществяването на мониторинг по спазването на Закона за радиото и телевизията.

Така Божилова придоби роля в един по-общ и далеч не безпроблемен процес – търсенето на научни мотиви за решенията на регулатора, сближаването на регулацията на медиите с науката за медиите, който естествено водеше или по-точно стъпваше върху едно друго сближаване – на науката за медиите с правото, изискваше от нея повече или по-малко да „проговори” на правен език. Сложносъставният дискурс на медийната експертиза от края на миналия век включи в себе си „по право” и правния, а и правозащитния дискурс.

Не малка част от представените от д-р Божилова публикации обсъждат критически действащата нормативна база в сферата на медиите у нас, като заедно с оценката на демократичните

придобивки в нея се сочи и риска от скрито влияние – в началото главно от страна на държавата, а по-късно на корпоративни кръгове, което, както е известно, днес е един от големите проблеми пред българските медии. Критическият подход на д-р Божилова е компоративиски – насочен преди всичко към проучване и популяризиране на документите на общностното европейско право в сектора, но и към анализа на нашия опит в съпоставка с този на европейски държави с демократична традиция като Великобритания, Германия и особено Франция. Заедно с това обаче тя не остава в коментарите си на рисковете пред медиите и регулацията на изследователска дистанция, а стига до формулирането конкретни нормативни предложения. Така и се нарича една от представените в конкурса статии – „Предложения за промени в Закона за радиото и телевизията, свързани с хармонизацията с общностното право”, където съвместно с юриста Ева Кьосева (след въвеждащата част на текста) разписват на съответното им систематично място членове за ревизия на закона в частта му за обществените медии. Тук трябва специално да се отбележи незатихващия загрижен интерес на д-р Божилова към обществените медии, не само като гарант на медийния плурализъм, но и въобще на демократичното развитие на страната. Подобна като тематика и изложение е и статията ѝ „Българският модел и европейските стандарти за финансиране на обществените медии”.

Едно от централните експертни настоявания на д-р Божилова е нуждата от подобряване и осъвременяване на нормативната база, което в статията ѝ „Необходими законодателни промени” се с допълнителна защита на плурализма на медийното съдържание и по-специално – за политическия плурализъм, и още по-специално – в предизборна ситуация (последното също е трайна тематична линия в нейните разработки).

Същностното обвързване на медийната експертиза с правото се проявява още в участието на Светлана Божилова в екипа, който с експертни ресурси изцяло на гражданското общество изготви проект за Закон за радиото и телевизията, добил известност като закона на „Свободно слово”. Той не беше приет от Народното събрание, но работата по него и публичното му лансиране оформят важна, в много отношения алтернативна на

правителствената, позиция в започващия тогава напрегнат дебат около хармонизирането на националното ни законодателство в сферата на медиите с общностното европейско право; задават перспективата на двойна легитимност на медийната регулация – освен политическа и гражданска. Светлана Божилова е един от най-активните персонални изразители на тази позиция, което и става причина президентът на Републиката да я включи в състава на медийния регулатор – там тя се заяви и действаше като представител на гражданското общество, което в онзи период се консолидира в Българска медийна коалиция и бе силно мотивирано да влияе върху развитието на медиите, като възпрепятства влиянието на властта върху тях.

Дебатът, разбира се, не беше само граждански – за формите и границите на намеса на държавата в сектора, а засягаше, често в режим на разгорещени спорове, специализирани въпроси като квотите в регулатора, управлението и финансирането на обществени медии, степените на пазарна свобода на търговските медии, законовото стабилизиране на норми от професионалната етика и пр. Така погледнато, нормативните текстове се явяваха синтезиран продукт на научна експертиза и разбираемо д-р Божилова прилага законопроекта на Граждански форум „Свободно слово” в материалите за конкурса, като отпраща към него в обзорната си статия „Европейски стандарти и българско медийно законодателство”.

Връзката с правото не само разширява изследователския хоризонт на науката за медиите и внася в нея друг тип систематичност и аргументация, но и модернизира преподаването на журналистика, освобождава го идеологическа предпоставеност и занаятчийски натурализъм, насочва към ценностните ангажименти на професията. Тук трябва да прибавим и деонтологията на предмета, взаимодействието между регулация и саморегулация, което е един от фокусите във вижданията на д-р Божилова.

Така се очертава поле, на което студентите във ФЖМК могат да получат знания, валидни в глобалния информационен свят, а и съпротивителни сили спрямо местната медийна конюнктура, където принципите лесно отстъпват място на интересите. Едва ли някой може да постави под съмнение, че от много години д-р

Божилова възпитава граждански мотивирани журналисти и то не само на ниво теза и лозунг, но и чрез включването им в различни, международно подкрепени, проекти за създаването на културни продукти; чрез конструирането на „авторов аз” още на студентската скамейка, когато той не е зависим от икономизицията на професията и други задръжки от нетворчески характер. Тук, разбира се, трябва да се изтъкнат и строго академичните форми на извън аудиторийна работа на д-р Божилова със студентите ѝ – например, за периода от 1998 до 2015 година тя е научен ръководител на 86 дипломни работи.

Правото, регулацията, гражданската активност, дори търсенето на политически диалог естествено се превръщат в страна на изследването на медиите, защото медиите – за разлика от изкуството, да речем, много по-малко могат да бъдат разбрани сами по себе си, отколкото като социален процес. От демократичните качества на обществото, от способността му да защити човешки права като правото на информация, свобода на словото, лична неприкосновеност и пр. зависи какви медии ще има, какво съдържание те ще произвеждат и до какви аудитории то ще достига. Медиите не са самовъзникваща културна реалност, следствие изцяло на творческа спонтанност или на мениджърски умения, а са обществено-политически конструкт, който оглежда породилата го историческа ситуация. В този смисъл, освен и преди да са професионална практика, те са социална система, която пряко зависи от технологичното развитие на обществото, от готовността му да създава и усвоява нови комуникативни технологии, да превръща производството на културно съдържание в модерна индустрия.

Такъв широкоформатен поглед към медиите демонстрира монографията на д-р Божилова, приложена към материалите за конкурса: „Телевизионни системи и аудиовизуална индустрия”. Както подсказва и подзаглавието ѝ – „Европейски политики”, тя добросъвестно описва и анализира съвременното състояние на телевизионните системи в обединена Европа, като резултат от предварително формулирана и целенасочено водена институционална политика (с непосредствена отговорност на политиците); доказва – като реплика и към българските политици, че само така телевизията може да е на нивото на

непрестанно нарастващите обществени очаквания към нея и да формира европейски аудиовизуален пазар, конкурентен на американския. Основната контекстуална теза на книгата е, че технологичното развитие не заплашва телевизията, защото тя се развива заедно с него, оцеляването ѝ зависи главно от адекватността и активността на водените държавни политики в сектора.

Постиженията на монографията като изследователски продукт са, освен в богатството на систематизираната и коментирана статистическа и социологическа информация, и в концептуалната работа върху променящите се понятия в мисленето за медиите през 21 век. Акцентът е върху понятието „конвергенция“, което е лансирано като обобщаващо за бързата трансформация на телевизията днес. Увереността на д-р Божилова, че „телевизията си остава основен фактор за развитието на европейския социален и културен живот“ е сред изводите на монографията, но е и мотивационно признание – показва защо тя неотклонно е посветила своята дълга професионална кариера – и като преподавател, и като изследовател, точно на тази медиа.

Разбира се, интересът ѝ към телевизията не е само рамков – като към система, вписана в социалния пейзаж, но е насочен към нея и като вид творчество – към практиките и езика му. Това разделение се вижда и от двата основни курса, които д-р Божилова води – „Телевизионни системи“ и „Телевизионен език“.

Разглеждането на телевизионното послание от гледната точка на семиотиката, която дава методологическа опора и за изучаването му, и за извеждането му, е залегнало в дисертационния ѝ труд – „Семиотични аспекти на телевизионното творчество“, върху който тя работи в продължение на много години. Така д-р Божилова попада в широкия кръг изследователи, които още от времето на структурализма приемат, че теорията на комуникацията е вид семиотика. Подобно синонимично сближаване на двете днес вече не е интелектуална мода, но до голяма степен е станало нещо разбиращо се от само себе си.

Заедно с посочените две нива на анализ на телевизионното съдържание – организация на производството му и разчитане на посланията му, някои от представените от д-р Божилова публикации като „Професионални стандарти в електронните медии”, „Образът на войната в обществените медии” или „Телевизионно насилие и деца” разкриват и трето – влиянието му върху аудиторията и защитата ѝ от „вредното съдържание”.

Без да оспорвам изведените от д-р Божилова собствени научни приноси, бих искал накрая да отправя една критическа бележка – в цялата ѝ изследователска дейност популяризаторският дух доминира над авторския, което вероятно се дължи и на разбираемия ѝ респект към опита в правенето на и мисленето за телевизия на развитите европейски държави и към обединените им усилия в институциите и форумите на ЕС.

Представянето на д-р Божилова в конкурса както и личните ми впечатления от нейното граждански мотивирано публично присъствие ми дават основания да гласувам за заемането ѝ на академичната длъжност „доцент” и предлагам на уважаемото научно жури да стори същото. Така академичното възпроизводство ще бъде логично продължение на една лоялна към ФЖМК професионална биография превърнала независимостта на медиите в своя искрена и всеотдайна кауза.

Доц. Георги Лозанов